

! vagy ?

Ítéelj

elsöre!

CHIP KIDD

kolofon

J. D. McClatchynek

Az összes fényképet Chip Kidd
készítette egy iPhone 5S készülékkel,
kivéve azokat, amelyeknél
más forrás van feltüntetve.

„Nehezen lehet kitörölni, amit a fiatal
lelkek egyszer magukba szívtak.
A bíborszínű gyapjúnak
ki adja vissza előbbi fehérségét?”¹

Szent Jeromos

élt Kr. u. 331–420 körül

„Valamit egyértelműen szögezzünk le!”
Richard M. Nixon

„A rejtélyek magyarázatára mindig
Istent citálták elő.”²
Richard P. Feynman

NOS,

mi
az első
benyomása
erről
a könyvről?

Mivel még mindig olvas, nem lehetett olyan rossz.

Vagy legalábbis, eddig kellően érdekesnek tűnt a könyv.

Az első benyomásnak döntő szerepe van abban, milyennek látjuk a világot, és milyennek lát minket a világ. Az első benyomás ismerteti meg az égvilágon mindennel: az emberekkel, a munkahelyekkel, termékekkel, élményekkel, boltokkal, az internettel, a szórakozási lehetőségekkel, szerelmekkel, a dizájnnal. Az első benyomás alapján ítélünk meg mindent, és ez ellen nem tehetünk semmit. Rémesen hangzik? Gyerekként mind azt hallottuk: „A látszat csal! Ne ítéld elsõre!” Mégis így teszünk, mert vizuális kultúrában élünk, és az agyunk azonnal reagál arra, amit látunk.

14

De nem az a fontos, hogy
ítélkezünk-e, hanem az, hogy
hogyan ítélkezünk. Intelligensen?
Empátiával? Együtt érzõn?

Ha a dizájnt vesszük példának, akkor a „Ne ítéld!” parancsa értelmét veszti. A dizájn, természetébõl adódóan, elsõ találkozáskor elvárja az ítélkezést, a véleményformálást, ugyanis problémamegoldás céljából született. És ha ez nem történik meg... nos, az probléma.

Hány főlöszlegesen túlbonyolított formanyomtatványt kell kitöltenünk életünk során? Hány olyan weboldalra irányítottak át, amelyet képtelenek voltunk kisilabizálni? Pedig ha valahol, hát az interneten tényleg az első benyomáson múlik minden: az számít, hogy azonnal átlássuk és megértsük az oldal tartalmát.

Grafikusként dolgozom, elsősorban könyvborítók tervezésével foglalkozom, így azt mondhatom: nem egyszerűen csak érdekel, hogyan lehet jó benyomást kelteni – szó szerint ez a munkám. Akár papíron, akár képernyőn jelenik meg, a könyvborító nem csupán a szöveg arca, hanem ez teremt meg az elsődleges kapcsolatot a szöveg és az olvasó között.

Az efféle problémamegoldás sikerességének megítéléséhez nem kell dizájnernek lenni: a kormányzati űrlapokkal bajlódó szociális munkás, a laboreredményeket elemző orvos, a számítógépes programozó vagy a kávégéppel ismerkedő barista is el tudja dönteni, jó munkát végzett-e a formatervező.

Arra jöttem rá, hogy az első benyomások leghatásosabb és legérdekesebb aspektusa egy skála két végpontján helyezkedik el: az egyik a világosság, egyértelműség, a másik a homályosság, rejtélyesség. Harminc éve vagyok gyakorló tervező, de még mindig lenyűgöz e két komponens működése, és az, hogy mi történik, ha ezeket összekeverik vagy rosszul használják.

Ez pedig sokszor előfordul. A politikusok például szörnyen homályosan tudnak fogalmazni, pedig tőlük várnánk el leginkább a világos beszédet. Másfelől, korunk információáradatában mind tudnánk olyan dolgokat említeni, amelyeknek jót tenne, ha egy kicsit rejtélyesebbek lennének. (Példának okáért eszembe jutnak azok a reality show sztárok, akiknek egész élete nyitott könyv a világ számára.)

Kezdetnek tegyünk fel két fontos kérdést! Az első:

Mikor kell világosan fogalmazni?

Ez attól függ, milyen tartalmú és jellegű üzenetet akarunk átadni. Olyankor kell világosan fogalmaznunk, amikor azt akarjuk, hogy az emberek rögtön megértsék a mondanódnkat. Mi magunk pedig olyankor várjuk el másoktól a világos beszédet, amikor életbevágóan fontos és konkrét információkra van szükségünk. Például, amikor műszaki segítséget kérünk a számítógépünk vagy a telefonunk használatához; vagy amikor eltévedtünk, és útbaigazítást kérünk. Mindkét esetben egyértelmű kommunikációra van szükség, mert anélkül az eredmény irtó idegesítő tud lenni. (Főleg, ha a GPS elveszti a jelet.)

16

Ennél egy fokkal szélsőségesebb, de egyáltalán nem ritka eset, amikor a híradóban lejátsszák a rendőrségi segélyvonalra befutott hívásokat. Ilyenkor mindig azon morfondírozom, vajon én megérteném-e, mi a probléma. Persze a telefonálók általában óriási stresszben vannak, de ez határozottan olyan helyzet, amikor fontos lenne, hogy megértessük magunkat.

Ha ezt a gondolatot a hétköznapi formatervezési megoldásokra vonatkoztatjuk, a példák kezdenek érthetővé válni:

Útjelző táblák. Használati útmutatók. Ébresztőórák. Menekülési útvonalat jelző táblák. Esküvői fogadalmak.

Ahol nem számít a dekoráció, és nincs szükség díszes girlandokra, ott világosság kell, semmi más.

Ami világos, az nyílt, egyenes, ésszerű, lényegre törő, korrekt, tökéletesen olvasható.

Nincs benne semmi mellébeszélés.

17

De ha mindenre automatikusan ezt alkalmazzák, akkor beüt az unalom.

Most nézzük meg ennek a jangnak a jin párját, és tegyük fel a másik fontos kérdést:

Mikor legyünk rejtélyesek?

Ó, a titokzatosság vonzó! És szórakoztató. Vagy, ha nem vagyunk elég óvatosak, kiábrándító. A rejtély rendkívül hatásos eszköz. Kérdezzék csak meg Gypsy Rose Lee-t (mindenki keressen rá a neten!) vagy a „Lost – Eltűntek” (Lost) című sorozat alkotóit! Ha szeretnénk felkelteni és fenntartani az emberek érdeklődését, ha szeretnénk egy kicsit jobban megmozgatni a közönség szürkeállományát, vagy amikor tényleg van valami rejtegetnivalónk, akkor bátran legyünk titokzatosak.

- 18** **A rejtély: megoldandó feladvány, titkos kód, illúzió, amelyben talán nincs is semmi illúzió; felidézni próbált, tovatűnő álom.**

Ám a rejtély, valljuk be, ijesztő is tud lenni: fantomfájdalom, hirtelen változás, irracionális viselkedés, áramszünet. Fenyegető ismeretlenség.

Az én munkámban kiemelt jelentősége van a titokzatos-ságnak. Mindenféle könyvekhez készítek borítóterveket: regényekhez, szakkönyvekhez, verseskötetekhez, történelmi művekhez, életrajzokhoz, novelláskötetekhez, képregényekhez. Mindegyik sajátos vizuális megközelítést igényel. Néha az a célom, hogy az olvasónak rögtön „átmenjen” az üzenet, de gyakoribb, hogy a kíváncsiságát akarom felkelteni annyira, hogy belelapozzon, beleolvasson és megvegye a könyvet.

A rejtély természeténél fogva sokkal összetettebb, mint az egyértelműség, és én igyekszem egyensúlyba hozni a kettőt.

Ezért aztán e könyv lapjain alkalmazni fogom...

a Rejtélymérőt.

Az infografika mint alkalmazott grafikai terület jelentős fejlődésen ment keresztül az elmúlt évtizedekben (köszönet a *USA Today*nek az ábrákért és grafikonokért). Ennek lényege olyan vizuális kommunikációs elemek megalkotása, amelyek minden nyelven érthetővé teszik az információt.

A szemközti oldalon látható Rejtélymérő maga is egyfajta infografika: adott egy egyszerű skála, amelyen megjelölöm, milyen mértékben van jelen a Világosság (!) és a Homály (?) – előbbit az 1-es, utóbbit a 10-es jelenti. Ezt a skálát fogom használni a könyvben szereplő valamennyi vizuális példa esetében.

20

Megjegyzés: a szélsőséges értékek nem feltétlenül jelentenek jót vagy rosszat. Mint az életben szinte mindent, ezeket az értékeket is csak az adott kontextusban lehet értelmezni. 10-est kap az is, ami idegesítően rejtélyes, pedig világosnak kellene lennie, és 1-est kap az is, ami túlságosan is világos, pedig egy kis diszkréció jót tenne neki. És vice versa.

Vágjunk is bele! Jöhet az első lecke, amikor is...

VILÁGOSSÁG

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

HOMÁLY

Megtanulunk
ítélkezni.

Sokszor kérdezik, miből meritek ihletet, illetve hogyan kecmérges ki egy-egy alkotói válságból. Erre először is azt a „ne-sze semmi, fogd meg jól” típusú választ szoktam adni, hogy engem szinte minden inspirál, a jó és a rossz egyaránt. De ha van egy megoldandó probléma – meg kell szüntetni a szivárgást, távol kell tartani a rénszarvast a kerttől, rendbe kell hozni egy válságba jutott kapcsolatot –, ahhoz a probléma elemzése ad ihletet. A gondok gyökerénél lehet megtalálni a megoldást. Ami az alkotói válságot illeti: az én lelki csőgöryem, minden és mindenki a környezetemben. Szerencsés vagyok, hogy Manhattanben élek, így amikor elakadok, elég, ha bevetem magam a város sűrűjébe, és pár száz méter után újra átérzem, hogy hiába a mérhetetlen közöny és az egyre növekvő árak, az emberiséget szűnni nem akaró vágy hajtja az alkotás felé. Mindenütt „dizájntermékek” vesznek körbe minket; vannak köztük ámulatba ejtő alkotások (a Modern Művészetek Múzeuma, a Chrysler Building, a Central Park), vannak katasztrofálisak (a túl szűk metrófolyosók, a „szabad” jelzés a taxikon, a hiányosan kitáblázott, lezárt járdaszakaszok), és a kettő között is mindenre találni példát.

De nem kell sem New York-inak, sem dizájnernek lenni ahhoz, hogy felmérjük a környező dolgok milyenségét és működését. Elég egy kis érdeklődést mutatni, és igen, ítélni, sokszor az első benyomás alapján. Miért ne tanulnánk meg, hogyan lehet ezt jobban csinálni?

Ezt fogom ebben a könyvben megmutatni, és ehhez olyan tárgyakat és helyeket hozok példaként, amelyek a tervezéssel, annak működésével vagy éppen a működésképtelenségével kapcsolatos gondolkodásomat formálják. Ezekkel a tárgyakkal és helyekkel nap mint nap találkozom, és a róluk készült fotókat is mind magam löttem. Kezdjük mindjárt egy nagyon

Kérlek, segíts rendbe szedni az életemet!

Aki a könyvkiadásban dolgozik, hamar felfedezi magának az iratcsipeszt. Egy kiadóban szó szerint ez az eszköz tart össze mindent a kéziratoktól a végleges kefelevonatokig, ezenfelül pedig, nézetem szerint, egy felbecsülhetetlenül értékes rendszerező eszköz.

Azoknak is erősen javallott néhány iratcsipesz beszerzése, akik nem a könyvkiadásban dolgoznak. Egyszerűsége és eleganciája mindenki számára nyilvánvaló, szemben, mondjuk, a digitális mappákkal, amelyek olyan mappákat rejtenek, amelyekben további mappák sorakoznak. Mivel a csipesz fémfülecskéi lehajthatók, még helytakarékos is.

24

Amikor utazom, átlagosan havonta egyszer, kinyomtatok minden szükséges dokumentumot (beszállókártya, útvonalterv, hotelfoglalás visszaigazolása, autóbérlés papírjai), és az egész paksamétát összefogom egy ilyen színes csipesszel. A pakkot bedobom a sporttáskámba (csipesszel felfelé, ez fontos), és már indulok is. Amikor szükségem van a papírokra, rögtön megtalálom őket, hála a kis, színes fémdarabnak.

Aki most azzal jön, hogy mindezt a telefonomon is eltárolhatom, annak van egy rossz hírem: a telefon lemerülhet, kipurcanhat. A papír nem fog váratlanul kimúlni, mert már halott, sőt már fel is támadt. Álltam én már sorban a reptéren olyan úriember mögött, aki kétségbeesetten próbálta életre kelteni az okostelefonját, rajta a beszállókártyájával, mindhiába. Bizony könnyekbe fulladt a történet.

Elő benyomás: összenyom, rászorít, elenged. Rend van.